

İŞÇİNİN SESİ ÇEK-AL

Bütün ülkelerin
proleterleri birleşin!
Karkerên hemû welatan yekbin!

5(1). Kongre'nin yolundan
komünist partisiyle silahlan!
Yıl:11, Sayı:293, 28 Ekim 1985

Türkiye'deki kalıcı bunalım, toplumdaki tüm değer yargıları sisteminin de temellerinden sarsılmasını getiriyor. Burjuva egemenliği topluma korkunç bir ahlaki çürüme yayıyor. Bugün Türkiye'de, ahlakın da tek sahibi işçi sınıfıdır. İşçi sınıfının maddi yaşam koşullarından doğan yeni ahlak filizlerini proleter ideolojiyle büyütme, komünist ahlak anlayışını kokuşmuş burjuva ahlakına egemen kılmak, komünizm davamızın en önemli parçalarından biridir.

KOMÜNİST AHLAK

Cemile Çakmak — Aliye P. Atılgan

Türkiye'de çıkan günlük gazetelere şöyle bir bakalım. Babasını kesen çocuklar, kocasını zehirleyen kadınlar, çocuğunu terkeden analar, karısını satışa çıkaran kocalar, fuhuş, hırsızlık, dolandırıcılık... Haberlerin önemli bir kısmı bu gibi konulara ilişkin. Bu gibi konuları gündeme getiren ortam aynı zamanda burjuva gazeteciliğinin de en çirkin yüzüyle ortaya çıkmasına neden oluyor. Bir yandan, bazı burjuva gazeteler, yukarıda sıraladığımız tür haberleri dört renkli, büyük, kanlı fotoğraflarla birlikte başşayfadan basarak, halkın kötü yaşam koşullarını sansasyonel haberciliğe malzeme olarak kullanıyorlar. *Tan* tirajı en yüksek gazete! Çok sayıda ünlü siyaset, sanat ya da iş adamı, "*Tan* okuyorum" diye *Tan* muhabirlerine sırtarak pozlar verdiler... Bir yandan, siyasal çizgisiyle *Tan*'dan çok daha gerici olan *Tercüman* gibi gazeteler "ahlak kumkumalığı" yaparak, çöküntüden şikayetçi olanların kafasını bu yoldan çelmeye çalışıyorlar. Bir yandan da dini yayınlar, kadınları yeniden çarşafa sokarak sorunları "çözmenin" propagandasını yapıyorlar. Hiç kuşkusuz ahlak konusu Türki-

ye'de bugün önemli konular arasındadır.

Ahlak nedir

Alman İdeolojisi'nde Marks ve Engels kendi materyalist bakış açılarını açıklarken şöyle diyorlar:

"Biz, gerçek, aktif insanlardan yola çıkıyoruz ve onların gerçek yaşam süreci temelinde, bu yaşam sürecinin ideolojik yansımalarının ve yankılanmalarının gelişmesini sergiliyoruz." (Marks-Engels, *Selected Works*, c.1, s.25)

Bu ideolojik yansımaların ve yankılanmaların tümü toplumsal bilinçtir. İnsanın toplumsal varlığı onun toplumsal bilincini de, yani toplumdaki fikirleri, görüşleri, duyguları, töreleri, gelenekleri belirler. Din, sanat, kültür, ahlak vb. hep bu toplumsal bilincin parçalarıdır.

Toplumsal yaşam süreci içinde insanlar ve kolektifler arasındaki ilişkileri düzenleme gereksinimi doğmuştur ve bu gereksinimi gidermeye yönelik olarak, toplumun o günkü gelişme düzeyine uygun çeşitli kurallar belirmiştir. Bu

kuralların bazıları, devletin koyduğu, hukuk gibi yazılı ve bağlayıcı biçimler, bazıları da kamuoyundan kaynaklanmış, yazılı olmayan değer yargıları biçimini almıştır. Ahlak böyledir. Toplumun belirli bir gelişme düzeyinde, insanların davranışını iyi-kötü, haklı-haksız, namuslu-namussuz diye değerlendirmeye yarayan kurallar, görüşler ve standartlar bütününe ahlak diyebiliriz.

Ahlak kurallarını daha etkili kılmak için "insanüstü bir gücün", Allah'ın "desteğini" sağlamak dürtüsüyle olsa gerek, ahlak ilk başta dinle içiçe doğmuştur. Din ve ahlak arasında ilk belirgin ayrım kapitalizmde belirmiştir. Ama burjuvazi gericileştikçe bu belirgin ayrım yer yer, zaman zaman bulanıklaşmıştır.

Toplumun gelişmesinden bağımsız, gökten zembille inmiş, indiği gibi duran ve duracak olan ebedi ahlak kuralları yoktur. Ahlak kuralları ekonomik-toplumsal gelişme düzeyine, yapıya göre değişir. Nitekim, örneğin, üretim gücünün gelişme düzeyi geriyken ve artık ürün azken, üretime yaramaz yaşa gelmiş ihtiyaçları öldürmek ahlaki bir davranış

sayılırken, üretim güçleri gelişip de artık ürün o ihtiyaçları beslemeye de yetecek miktara ulaşıncaya, ihtiyaçlara saygı ahlaki sayılmaya başlanmıştır.

Buraya dek hep genel olarak toplumdan söz ettik. Bu toplumda antagonist çıkarılara sahip sınıfların varolduğunu düşünürsek, ahlakın aynı zamanda sınıfsal bir olgu olduğunu da kolayca görürüz. Toplumda sınıflar belirlediği andan itibaren ahlak da sınıfsal damga taşır.

Sınıflı toplumlarda egemen ahlak egemen sınıfın ahlakıdır. Bu ahlak egemen sınıfın çıkarlarını ve egemenliğini haklı çıkarmaya yönelik kuralları getirir. Ezilen sınıf güçlendikçe, onun da ayrı ahlakı doğar ve ezen sınıfa karşı hoşnutsuzluğu dile getiren kuralları koyar.

Ahlak kuralları toplumsal gelişme düzeyine ve farklı sınıflara göre değişiyorsa, o zaman genel bir doğruluk ölçütü var mıdır? Mutlak olarak şu ahlak kuralları doğrudur denemez ama, sürekliliği sağlayacak, bugününde, bugünün devrilmesini ve geleceğin kurulmasını temsil eden en çok ögeyi barındıran ahlak kuralları göreceli olarak en

doğrusudur. Bunu çağımıza uygularsak, proleter ahlak en doğrusudur. Doğruluğunun en önemli bir yanı da kalıcı, ebedi bir reçete olduğunu iddia etmemesidir.

Şimdi uzunca bir alıntı yapalım ve sözü, bizim buraya dek anlatmaya çalıştıklarımızı, bizden çok daha iyi anlatacak olan Engels'e bırakalım:

"...Bugün bize hangi ahlak sunuluyor? Birinci olarak, eski dinsel zamanlardan miras kalan hristiyan-feodal ahlak. Bu da ana olarak Katolik ve Protestan ahlak olarak ayrılır, ki bunların her biri de alt bölünmelerden yoksun değildir... Bunların yanısıra modern burjuva ahlakını ve onun yanbaşında da geleceğin proleter ahlakını buluyoruz. Böylece yalnızca en ileri Avrupa ülkelerinde, geçmiş, bugün ve gelecek, aynı zamanda ve birbiriyle yan yana yürürlükte olan üç büyük gurup ahlak teorisi sunar. Öyleyse hangisi doğru olanı? Mutlak sonuluk açısından hiçbiri, ama kuşkusuz, bugün, bugünü devirmeyi, geleceği temsil eden ahlak süreklilik vaadeden en çok ögeyi içerir ve bu da proleter ahlakıdır.

"Ama, modern toplumun üç sınıfının, feodal aristokrasinin, burjuvazinin ve proletaryanın her birinin kendine özgü bir ahlakı olduğunu gördüğümüz zaman, bundan ancak tek bir sonuca varabiliriz: İnsanlar, bilinçli ya da bilinçsiz olarak, ahlaki fikirlerini, son çözümlemede, sınıf konumlarının dayandığı pratik ilişkilerden — üretim ve değişimi yürüttükleri ekonomik ilişkilerden — türetirler.

"Ama yine de, yukarıda sözü geçen üç moral teorinin ortak birçok yönü vardır — bu, bir kez ve temelli saptanmış bir ahlakın, en azından bir parçası değil midir? Bu moral teoriler aynı tarihsel gelişmenin üç ayrı aşamasını temsil ederler, dolayısıyla ortak bir tarihsel fona sahiptirler ve yalnızca bu nedenle bile, bunların zorunlu olarak çok ortak yönleri vardır. Daha da öte. Ekonomik gelişmenin benzeri ya da aşağı yukarı benzeri aşamalarında moral teorilerin, az ya da çok uyum içinde olmaları zorunluluk gereğidir. Taşınabilir mallarda özel mülkiyet geliştiği andan itibaren, bu özel mülkiyetin var olduğu bütün toplumlarda şu ortak ahlaki buyruk olmak zorundaydı: Sen çalmayacaksın! Bu buyruk böylece ebedi bir ahlaki buyruk mu oluyor? Hiç de değil. Bütün çalma güdülerinin yok edilmiş olduğu, dolayısıyla olsa olsa ancak delilerin hırsızlık yapabileceği bir toplumda, ahlak vaazı veren birisi 'sen çalmayacaksın' ebedi doğrusunu ciddi ciddi duyurmaya çalışsa, ona nasıl da gülerler.

"Dolayısıyla biz, 'ahlak dünyasının da, tarihten ve ulusal farklılıklardan bağımsız kalıcı ilkeleri vardır' gerekçesiyle, bize ne olursa olsun herhangi bir ahlaki dogmayı ebedi, sonul ve sonsuza dek değişmez ahlak yasası diye dayatmaya yönelik her girişimi reddederiz. Tam tersine biz, bütün moral teorilerin son çözümlemede toplumun o günkü ekonomik koşullarının ürünü olageldiğini savunuruz. Ve toplum sınıf zıtlıklarına girdiğinden beri, ahlak her zaman sınıf ahlakı olmuştur. Ya egemen sınıfın egemenliğini ve çıkarlarını meşrulaştırmıştır, ya da, ezilen sınıf yeterince güçlü olduğundan beri, bu egemenliğin aşağılanması ve ezilenlerin gelecekteki çıkarlarını temsil etmiştir. Bu süreç içinde, insanlığın tüm öteki dallardaki bilgisinde olduğu gibi, ahlakta da ilerleme olduğundan kimsenin kuşkusu yoktur. Ama henüz sınıf ahlakının ötesine geçmedik. Sınıf zıtlıklarından, onların her türlü çağrışımından uzak, gerçekten insani bir ahlak, ancak toplumun, sınıf zıtlıklarının yalnızca üstesinden gelmiş olduğu değil, aynı zamanda pratik yaşamda onları hatta unutmış olduğu bir aşamada olanaklıdır." (F. Engels, *Anti-Dühring*, Progress Publishers, Moskova, 1977, 7. basım, s.116-118)

Engels'in bu son cümlesine, ileride, komünizmde ahlak konusuna ilişkin olarak geri döneceğiz. Burada, Engels'in dedikleri ışığında bugünü daha iyi anlayabilmek için, o zamandan bu zamana, koşullardaki bazı değişmelere ve bunların sonuçlarına ilişkin birkaç noktayı belirtelim.

Engels bunları yazarken, feodal aristokrasi varlığını sürdürüyordu, küçük

"Biz, 'ahlak dünyasının da, tarihten ve ulusal farklılıklardan bağımsız kalıcı ilkeleri vardır' gerekçesiyle, bize ne olursa olsun herhangi bir ahlaki dogmayı ebedi, sonul ve sonsuza dek değişmez ahlak yasası diye dayatmaya yönelik her girişimi reddederiz. Tam tersine biz, bütün moral teorilerin son çözümlemede toplumun o günkü ekonomik koşullarının ürünü olageldiğini savunuruz. Ve toplum sınıf zıtlıklarına girdiğinden beri, ahlak her zaman sınıf ahlakı olmuştur. Ya egemen sınıfın egemenliğini ve çıkarlarını meşrulaştırmıştır, ya da, ezilen sınıf yeterince güçlü olduğundan beri, bu egemenliğin aşağılanması ve ezilenlerin gelecekteki çıkarlarını temsil etmiştir." (Engels)

burjuvazi ise kapitalizmin ara ama sürekli bir sınıfı olarak henüz yeni yerleşiyordu.

Bununla bağlı olarak birincisi, bugün, Engels'in feodal ahlak dediği ahlak yine vardır ama feodal aristokrasinin ahlakı olarak değil, gericileşen burjuvazinin, gericiyleştikçe alıp kendine uyarladığı bir parçası olarak vardır. Dinler bugün nasıl burjuva ideolojik bir içerik kazanmışsa, dinsel feodal ahlak da öyledir.

İkincisi, küçük burjuvazi, iki ana sınıf arasında sallanan, sürekli dolup boşalan bir ara sınıf olarak kapitalizmin içine yerleşmiştir. Küçük burjuvazinin bağımsız ideolojisi, apayrı bir ahlak anlayışı yoktur ama bu sınıfın ahlak anlayışının uzun süredir izlediği gidişata dayanarak genelleme yapmak olanaklıdır. Bu anlamda bugün bir küçük burjuva ahlak da söz konusudur.

Dolayısıyla, Engels'in o gün için yaptığı üç temel ahlak ayrımı yerine biz şunu koyabiliriz: Bir, çeşitli türleriyle (feodal-dini uyarlamaları içinde barındıran, barındırmayan vb.) burjuva ahlakı, bir küçük burjuva ahlakı, bir de proleter ahlakı.

Önce kısaca burjuva ve küçük burjuva ahlak konusuna değinelim, sonra asil olarak proleter ahlakı ele alacağız.

Burjuva ve küçük burjuva ahlak

Marks *Kapital*'de kapitalizmin siyasal ekonomisini çözümlerken, aynı zamanda burjuva ahlakının nasıl olabileceğini de aydınlatmıştır.

Kapitalizm insanın işgücünden, sanat eserine, hatta insan vücuduna kadar herşeyi metalaştırır ve temel yasası olan kâr yasasını bütün bu tür meta ilişkilerine de sokar. Dolayısıyla adam kazıklama, bireycilik vb. burjuva ahlak anlayışının köşe taşlarıdır. Kapitalizmde aile, *Manifesto*'da da çok güzel belirtildiği gibi, "sermayeye, özel kazanca" dayalı bir çıkar ilişkisidir. Bu nedenle bir yandan aile ilişkilerinin kendisi kamufle edilmiş fuhuştan başka birşey değildir, öte yandan aile ilişkilerinin dışında kamufle edilmeye bile gerek görülmemiş koca bir fuhuş sektörü vardır.

Burjuva ahlakının parolası, "insan insanın kurdudur" sözüdür. Kapitalizm "insanlığı, birbirlerini aç canavar (rekabet edenler başka nedir ki?) gibi yiyen sürülere" dönüştürür. "Herkes olabildiğince pahalıya satıp ucuza almanın yollarını aramak zorundadır." (Marks-Engels, *Toplu Yapıtlar*, İngilizce basım, cilt 3, s.223, 222) Burjuva toplumunun özü "herkesin herkese karşı savaşı, genel kargaşa ve karşılıklı sömürüdür". (Marks Engels, *agy*, c.4, s.243)

Burjuva ahlakının bütün bu özellikleri burjuvazinin siyasal yöntemlerinde de yansır. Örneğin:

"Burjuvazinin işçiler üzerindeki ideolojik etkisi azalınca, sarsılınca ya da zayıflayınca, burjuvazi *her yerde ve her zaman* en aşağılık yalan ve karalamalara başvurur." (Lenin, *Toplu Yapıtlar*, İngilizce basım, c.20, s.485)

Burjuvazinin kullandığı baskı ve yasak yöntemi, gerçekte onun ortaçağdan devralıp kullandığı bir yöntemdir. Burjuvazinin esas kendi damgasını taşıyan yöntem, rüşvet, hile ve entrikacılıktır. (Lenin, *agy*, c.20, s.455)

Kısacası, bireycilik, yalancılık, karalama, kariyerizm, sahtekarlık ve entrikacılık gibi en tatsız sıfatların hepsi burjuva ahlakının köşe taşlarıdır.

Ara sınıf olan küçük burjuvazinin ahlak anlayışında da bütün bu burjuva özelliklerin izine rastlanır. Ama küçük burjuva bir yanıyla da emekçi olduğu için bu özellikler onda daha "küçük" bir düzeyde ve büzülmüş olarak yansır. Örneğin burjuvazinin bireyciliği "herşey benim için" düzeyindeyse, küçük burjuvazinininki "herkes kendine, başkalarından bana ne" düzeyindedir.

Burjuva ve küçük burjuva ahlakı işçilere de sürekli etki yapar. Bu nedenle, proleterin yaşamından filizlenen ve diyalektik materyalist dünya görüşleriyle serpilten komünist ahlak önemle üzerinde durulması gereken bir konudur.

Komünist ahlak

1. Kaynağı

Komünist dünya görüşü de, komünist ahlak da kitap sayfalarından çıkmamış, pratiğin içinden çıkıp kitap sayfalarına girmiştir. Şimdi buna biraz daha yakından bakalım.

Marks ve Engels *Komünist Manifesto*'da şöyle diyorlar:

"Bugüne dek... her toplum biçimi ezenle ezilen sınıfların çatışmasına dayanmıştır. Ama bir sınıfı ezilemek için, ona hiç değilse, kölece varlığını sürdürübilmesine elverişli koşullar sağlanmalıdır. ... Modern işçi ise, bunun tersine, sanayinin ilerlemesiyle, yükseleceği yerde, kendi sınıfının varlık koşullarının gitgide daha altına batmaktadır. İşçi yoksullaşmakta ve yoksulluk nüfustan ve servetten daha hızlı gelişmektedir. Ve işte, burjuvazinin toplumda artık egemen sınıflığa layık olmadığı ve kendi varlık koşullarını en üstün yasa olarak topluma kabul ettirme yeteneğine sahip olmadığı bundan anlaşılmalıdır. Burjuvazi hükmetmeye layık değildir, çünkü kölesine, köleliği içinde bir yaşantı

"İnsanlığın tüm öteki dallardaki bilgisinde olduğu gibi, ahlakta da ilerleme olduğundan kimsenin kuşkusu yoktur. Ama henüz sınıf ahlakının ötesine geçmedik. Sınıf zıtlıklarından, onların her türlü çağrışımından uzak, gerçekten insani bir ahlak, ancak toplumun, sınıf zıtlıklarının yalnızca üstesinden gelmiş olduğu değil, aynı zamanda pratik yaşamda onları hatta unutmış olduğu bir aşamada olanaklıdır." (Engels)

sağlayamamaktadır. ... Toplum, bu burjuvazinin egemenliği altında artık yaşayamaz, bir başka deyişle, burjuvazinin varlığı artık topluma bağdaşmamaktadır." (Marks-Engels, *Selected Works*, üç ciltlik İng. basım, c.1, s.119)

Marks ve Engels'in 1847 yılında söyledikleri bu sözler bugün tüm kapitalist dünya için geçerlidir.

Belki emperyalist ülkelerin burjuvazileri, bu ülkelerdeki işçi sınıfına "kölece varlığını sürdürülebilecek koşulları" henüz sağlayabilmektedir, ama bu ülkelerde de, kapitalizmde işçi sınıfının durumunun kötüleşmesi yasası işlemektedir, *Manifesto*'nun sözleriyle "yoksulluk nüfustan ve zenginlikten daha hızlı gelişmektedir".

Az gelişmiş, özellikle orta kuşak ülkelere geldiklerimizde ise "burjuvazinin toplumda artık egemen sınıflığa layık olmadığı" derin araştırmalara gerek olmadan anlaşılabilir, açık bir gerçektir.

Bir yerde, bir egemen sınıf artık toplumun gelişmesinin motoru olma özelliğini kaybetmiş, nesnel olarak geriksizleşmiş o toplumun sosyal bilinç şekilleri, değerler sistemi de çatırdamaya başlamış demektir.

Yukarıdaki alıntıda, egemen sınıfın

"kendi varlık koşullarını en üstün yasa olarak topluma kabul ettirme yeteneği" olarak dile getirilen egemen üst yapının çatırdayışına, ılık burjuva demokrasilerin yaşandığı emperyalist ülkelerde de tanık oluyoruz. Ancak bu ülkelerde süreç çok daha örtülü ve yavaş yürüyor. Oysa Türkiye gibi bir türlü emperyalistleşemeyen, emperyalistleşse bile bir alt-emperyalist olmaktan kurtulamayacak olan, ekonomik bunalımın kapitalizmin alın yazısı durumuna geldiği ülkelerde aynı süreç daha çarpıcı ve keskin yürümektedir.

Koşullara göre derece ve biçim farklarıyla ama tüm kapitalist ülkelerde bir noktadan sonra burjuvazi "kendi varlık koşullarını en üstün yasa olarak topluma kabul ettiremez" olmaktadır. Bununla bağlı olarak, toplumda ahlaki bir çözüme başlamaktadır.

Engels, 1845'de yazdığı *İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu* adlı kitabında, o zamanlar İngiltere'de yayınlanan gazetelerin başlıklarından bazı aktarmalar yapıyor. Bu başlıklar, çok kötü iş ve yaşam koşulları içinde olan İngiltere emekçi sınıflarının o günkü günlük yaşamından kesitleri yansıtıyor. Ve ne kadar ilginçtir, Engels'in kitabına aldığı bu haber başlıkları, bugün Türkiye'de okuduklarımızla çarpıcı bir benzerlik taşımaktadır. Engels, ahlaki bir çöküşü yansıtan bu haberler konusunda şöyle diyor:

"Toplum şimdiden gözle görülebilir bir çözüme durumundadır. Bütün sosyal bağların kopmuşunun açık bir kanıtını görmeden insanın bir gazeteyi eline alması bile olanaksız." (Agy, Gözlem Yayınları, s.222) (abç)

Engels, emekçi sınıflar arasında görülen bu ahlaki çözümlenin nedenlerini şöyle anlatıyor:

"İşçiye okulda verilmeyen ahlaki eğitimi kendisine yaşantısının diğer koşulları da vermez. En azından burjuvazinin gözünde değeri olan ahlaki eğitimden yoksundur. İçinde bulunduğu durum ve çevresi, ahlaksızlık için en güçlü tahrikleri içermektedir. Yoksuldu, yaşantı onu çekmemektedir. Hemen hemen her eğlence onun elinden alınmıştır. Yasaların öngördüğü cezaların artık onu daha fazla korkuttuğu yoktur. Neden arzularını kısıtlasın, neden hakkı olan eğlence zenginleri yalnız bıraksın, neden bunun bir kısmını kendisi için ele geçirmesin? Proletaryanın çalmaması için ne sebep vardır? 'Mülkiyetin kutsallığı'nın belirtildiğini duymak burjuvanın kulağına çok hoş ve uygun gelebilir, ama malı olmayan için mülkiyetin kutsallığı kendi kendine yok olur." (Agy, s.202)

İşçi ahlaksızlık için en güçlü tahrikleri içeren çevresine karşı koymaya çalışabilir ama bu da *kendi içinde* çıkar bir yol değildir:

"İşçi sınıfının içinde, en fazla ihtiyaçları olduğu anda bile hırsızlık yapmayacak kadar ahlaklı olan çok sayıda insan vardır ve bunlar ya açlıktan ölürlere ya da intihar ederler. Bir zamanlar yüksek sınıfların kıskanılacak bir imtiyazı olan intihar, artık İngiliz işçileri arasında moda olmuştur ve çok sayıda yoksul kişi kaçacak başka yolu olmadığı için sefaletten kurtulmak için intihar eder." (Agy, s.203)

Buraya dek anlattıklarımızla kalırsak ortaya gerçekten karanlık bir tablo çıkmaktadır. Kendi iradesi dışında nedenlerden işçi, emekçi, ahlaksızlık içinde çürümek, açlıktan ölmek ya da intihar etmek gibi seçeneklerle yüzyüzedir. Neyse ki bu karanlık tablo madalyonun yalnızca bir yüzüdür. Zira, aynı yaşam bu çöküntünün, çürümenin yanısıra, kıpkızıl bir güneş gibi proleter ahlakı da doğurmaktadır.

Marks "*Halk Gazetesi*"nin yıldönümünde yaptığı konuşma'da, şöyle diyor:

"Bir yandan, insanlık tarihinin önceki hiçbir döneminin hayal bile edemeyeceği

"İnsanlar bize ahlaktan sözettikleri zaman, şöyle diyoruz: Bir komünist için bütün ahlak sömürücülere karşı bu birleşik disiplinde ve bilinçli yığın savaşımında yatar. Ebedi bir ahlaka inanmayız ve ahlak üzerine bütün masalların sahteliğini sergileriz. Ahlak toplumun daha yüksek bir düzeye çıkmasına ve kendini emeğin sömürsünden kurtarmasına hizmet eder." (Engels)

endüstriyel ve bilimsel güçler yaşama gözlemini açtı. Öte yandan, Roma İmparatorluğu'nun son zamanlarında kaydedilmiş korkunç olayları fersah fersah aşan çürüme belirtileri var. Günümüzde, herşey karşısına gebe görünüyor. ... Bir yanda modern endüstri ve bilim, öte yanda modern sefalet ve çözümler arasındaki bu zıtlık, çağımızın üretici güçleri ile toplumsal ilişkileri arasında bu zıtlık elle tutulabilir, karşı koyulmaz ve çarpıtılamaz bir olgudur. Bazı partiler bunun üzerine peçe takabilirler, bazı başkaları, modern çelişkilerden kurtulmak için modern sanattan kurtulmayı isteyebilirler. Kendi adımıza biz, tüm bu çelişkileri belirleyen keskin ruhun biçiminde yanılığa düşmeyiz. Biz biliriz ki, toplumun bu yeni doğan güçlerinin iyi işleyebilmesi için onların yeni doğan insanların egemenliğine gereksinimi vardır — işte işçiler böyle insanlardır." (Marks-Engels, *Toplu Yapılar*, İngilizce basım, c.14, s.655-656)

Evet, işçiler toplumsal çürümeden etkileniyorlar ama aynı zamanda onlar toplumda çürümeyip, tam tersine ilerleyen, ilerlemeyi temsil eden herşeyden de etkileniyorlar. İçinde yaşadıkları koşullar onları savaşıma itiyor. Böyle olunca, ahlaki çöküntü onlarda burjuva ahlak değerlerini yıkıcı, yaşam koşullarının

ileri yönleri ve sınıf savaşımı ise yeni değerler yapıcı işlev görüyor. Böylece yıkılması gerekenin yıkılmasıyla, yapılması gerekenin yapılmasıyla, bunların diyalektik ilişkisiyle, yeni bir sınıfsal ahlak, komünist ahlak yaşamın ta göbeğinden *filizleniyor*.

Şimdi bu sürecin aydınlık yönüne biraz bakalım.

Engels, sanayi devrimi öncesi, kırılık alanlardaki evlerinde kapitalistler için kumaş dokuyan ilk dokuma işçilerinin ahlaki durumu hakkında şöyle diyor:

"Bunlar 'saygıdeğer insanlar', iyi kocalar, iyi babalardı. Ahlaki bir yaşantı sürdürürlerdi, çünkü ahlaksız olmak için hiçbir dürtüleri yoktu. ... Muntazam olarak kiliseye giderler, asla politikadan söz etmezler, asla fesatlığa girişmezler, bedeni hareketlerden hoşlanırlar, İncil okunduğunda kalımsal olarak kendilerinden geçen bir huşu içinde dinlerler ve 'üst' sınıflara karşı oldukça iyi tavırlar takınırlardı. Ama entelektüel olarak tamamen ölüydüler. ... Gerçekte onlar insan değildiler." (Engels, *İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu*, s.61-62)

Kapitalizmin gelişmesiyle bu "iyi ve ahlaklı" insanlar şehirlere yığıldılar. Burjuvazi her türlü geleneksel, duygusal bağı *Manifesto*'nun sözleriyle "dinin ateşli ve kutsal heyecanını, şövalyelik ruhunu, duygusallığı bencil hesabın buzlu sularında boğdu".

Topraklarından koparılan yığınlar büyük kentlerde büyük bir sefalet, hiçbir yüce ve kutsal duyguya yer bırakmayacak koşullarla karşılaştılar. Engels, büyük kentlerdeki bu merkezleşmenin işçi yığınlarına neler kazandırdığı konusunda şöyle diyor:

"Eğer nüfusun merkezleşmesi mal sahibi sınıfı uyandırıyor ve geliştiriyorsa, işçilerin gelişmesini de daha büyük bir güçle zorluyordur. İşçiler kendilerini bir bütün, bir sınıf olarak hissetmeye başladılar. Bireyler halinde zayıf oldukları halde birleştikleri zaman bir güç meydana getirdiklerini kavramaya başladılar. Burjuvaziden ayrılmaları, kendi yaşantılarına uygun, işçilere özgü görüşlere sahip olmaları teşvik edilir, baskı altında oldukları bilinci artar ve işçiler sosyal ve politik önem kazanırlar. Büyük kentler işçi hareketinin doğum yerleridir. Buralarda işçiler ilk kez kendi durumlarını anlamaya ve buna karşı mücadele etmeye başladılar." (Agy, s.211)

Engels'in anlattığı örneği şöyle bir düşünürsek, olan nedir? Önce "ahlaki insanlar", "iyi babalar", "iyi kocalar" ama o denli apolitik ki bu anlamda "insan değiller". Sonra şehre gelince bu insanlar korkunç bir ahlak çöküntüsünün içine düşüyorlar, değer yargıları yıkıma uğruyor. Ama aynı şehir koşulları başka yönleriyle onlarda yeni değer yargıları yaratmaya başlıyor. Bu ise onları kölelikten insanlığa yükseltiyor. Engels'in deyimiyle, "yönetimi elinde bulunduran sınıfa karşı nefret içinde yandıkları sürece onlar insandırlar". (Agy, s.201)

Böylece kapitalizm, ahlak açısından da kendi mezar kazıcılarını yaratıyor. Büyük komünist eğitimci Kalinin'in dediği gibi, proleter ahlak "bizzat işçi koşullar içinde, zavotlarda, fabrikalarda biçimleniyor". (Kalinin, *Devrimci Eğitim — Devrimci Ahlak*, Ser Yayınları, s.138)

Bu biçimleniş, bu yazıda yer darlığı nedeniyle ayrıntılı olarak girmeyeceğimiz aile konusundan son bir örnek verelim.

Engels şöyle yazıyor:

"Karı koca ilişkisinde cinsel aşk yalnızca ezilen sınıflar arasında, yani bugün, proleterya arasında kural olabilir — bu kural ister resmen tanınsın ister tanınmasın. Ama o zaman burada klasik monogaminin temelleri kaldırılmış demektir. Monogami ve erkeğin egemenliği mülkiyeti korumak ve miras bırakmak için kurulmuştu. Burada her türlü mülkiyetin tam bir yokluğu söz konusudur. Dolayısıyla burada erkeği egemenliğini dayatmaya iten hiçbir etken yoktur. Bundan da öte, (bu egemenliği dayatmanın — İ.S.)

Gerçekten de, bugün proletaryanın sınıf çıkarlarından, sınıf savaşımından kopuk bir ahlak, "en iyi" kuralları sıralasa da, en büyük kötülüğü yapıyor demektir. Dünya iyi ahlak kuralları sıralayarak değil sınıf savaşımıyla, devrim yoluyla değişecektir. Toplumunu daha yüksek bir düzeye ulaştırma savaşımından kopuk "en iyi" ahlak bile gerçekte toplumu geri düzeyde tutmaya hizmet eder.

araçları da yoktur. Bu egemenliği koruyan burjuva yasası, yalnızca mülk sahibi sınıflar ve onların proleterlerle alış verişleri için vardır. ...Burada oldukça değişik tür kişisel ve toplumsal ilişkiler belirleyici etkenlerdir. Hatta, büyük ölçekli endüstri kadını evden işgücü pazarına ve fabrikaya aktardığı ve onu oldukça sık, ailenin ekmeğini kazanan durumuna getirdiği için, proleter evinde erkek egemenliğinin son kalıntıları da tüm temelini kaybetmiştir — belki, kadına karşı, monogaminin kurulmasıyla derin bir kök salan zalimlik hariç. Böylece proleter aile artık tam anlamıyla monogamik değildir. ... Kısacası, proleter evlilik sözcüğün etimolojik anlamıyla monogamiktir ama tarihsel anlamıyla monogamik asla değildir." (Marks-Engels, *Selected Works*, üç ciltlik İngilizce basım, c.3, s.254)

Engels'in bu sözleri, kapitalizmin nasıl kendi mezarını kazdığını, ikiyüzlülüğe, sahtekarlığa ve maddi çıkara dayanan "kutsal"(!) ailenin proleter saflarda nasıl yıkıntıya uğradığını ve onun yerine eşitliğe, karşılıklı sevgiye, cinsel aşka dayanan proleter ailenin nasıl filizlendiğini çok güzel göstermektedir.

Böylece, bir yandan ahlaki çöküntü eskiyi yıkmakta, öte yandan toplumsal her ileri adım proletaryanın yaşamını ve

savaşımını koşullandırmaktadır. Bu iki etkenin birlikte etkisiyle yaşamın içinden proleter ahlak filizlenmektedir.

Bu anlamda *Manifesto*'da şöyle deniyor:

“Yasa, ahlak, din onun için (proleter için — İ.S.) ardında çok sayıda burjuva çıkarının pusu kurup gizlendiği bir burjuva önyargılar kümesidir.” (Marks-Engels, *Seçme Yapıtlar*, üç ciltlik, İngilizce basım, c.1, s.118)

Buraya dek hep proleter ahlakının kapitalizm içinde *filizlendiğinden* ve sınıf savaşımının da bunun bir koşulu olduğundan söz ettik. Kapitalizmde bu filizi kurutmaya yönelik birçok etken de işlediğine, ayrıca her filizi besleyip geliştirmek gerektiğine göre, komünist ahlak nedir, nasıl geliştirilmelidir sorusu canalcı önem taşımaktadır.

2. Komünist ahlak nedir

Kutsal Aile'de Marks ve Engels şöyle demişler:

“Materyalizmin, insanın özde iyi olduğuna ve eşit entellektüel düzeyde bulunduğu, deneyimin, alışkanlığın ve eğitimin sonsuz gücüne, çevrenin insana etkisine, endüstrinin büyük önemine, eğlencenin meşruluğuna vb. ilişkin öğretilerinden, materyalizmin komünizm ve sosyalizmle nasıl zorunlu olarak bağlı olduğunu görmek için çok derine dalmaya hiç gerek yoktur. Eğer insan tüm bilgisini, sansasyonunu vb. duyarlar dünyasından ve onun içinde edinilen deneyimden alıyorsa, o zaman yapılması gereken, ampirik dünyayı öyle bir düzenlemektir ki, insan,(o dünya — İ.S.) içinde gerçekten insani olan ne varsa onun deneyimini yaşasın, ona alışsın ve kendinin bir insan olduğunun farkına varsın. Eğer doğru anlaşılacak çıkar tüm ahlakın ilkesiyse, insanın özel çıkarı insanlığın çıkarıyla çakıştırılmalıdır.” (Marks-Engels, *Toplu Yapıtlar*, c.4, s.130-131)

Marks ve Engels'in bu güzel sözleri üzerinde biraz düşünmek gerekiyor.

Materyalist öğretiye göre insan doğuştan kötü, doğuştan başarısız vb. olamaz. İnsanın üzerinde çevrenin belirleyici etkisi vardır. Bugün, doğuştan hiç de kötü olmadığı halde insan bir sürü kötü deneyim yaşıyor ve yaşatıyorsa, bu, çevreyi değiştirme gerekliliğine işaret eder. İşte komünizmle materyalizmin bağı da bu noktadadır.

Komünizm öyle bir çevre yaratacaktır ki insan gerçekten insani deneyimler yaşayacak, insalığının farkına varacak ve onu geliştirecektir. Böyle bir ortamda, insanın özel çıkarı insanlığın genel çıkarı ile üst üste düşecek ve ahlakı bu olgu belirleyecektir.

Bu söylenenler uzun erimli olarak, geniş bir perspektif içinde söyleniyor. Ama bugün için de çok büyük anlam taşıyor. Komünist ahlakın şu özelliklerini bu söylenenlerden çıkarabiliriz:

1. İnsanın iyi özelliklerini öne çıkaracak bir ortam yaratma misyonu taşıyan komünizm için kavga veren biz komünistler, *bugünden* nesnel koşulların elverdiği ölçüde, insanlığın en iyi özelliklerini ahlakımızda barındırmalıyız.

2. Ancak sorun, yalnızca ve ana olarak “iyi insan” olma sorunu değildir. Daha doğrusu, bugünkü dünyayı değiştirmek için, tüm insanlığın iyi olabileceği bir dünya için kavga vermek, belki de “iyi insan” olmanın en somut, en baş ölçüsüdür. Nitekim, komünist ahlakın da en önemli ögesi, komünizm için savaştır. Başka bir deyişle, insanlığı komünizme ulaştırma misyonu taşıyan proletaryanın çıkarları için savaştır.

3. İleride insanın özel çıkarı insanlığın genel çıkarı ile üst üste düşecektir. Bunun olabilmesi, “insan insanın kurdur” parolasına dayanan bugünkü sivil toplumun insan toplumuna dönüşebilmesi için savaşım veriyoruz. Savaşımın bu aşamasında bize düşen, bireysel çıkarlarımızı proletaryanın uzun erimli, genel ve temel çıkarlarıyla üst üste düşürmektir.

Marks ve Engels'in söylediklerinden çıkarak sıraladığımız bu noktaları Lenin'in şu söylediklerinde de görüyoruz:

Engels, komünizmde toplumsal değil insani bir ahlaktan söz ediyordu. Ayrıca *Kutsal Aile*'de de Marks ve Engels, komünizmde bireyin çıkarının insanlığın çıkarıyla üst üste düşeceğini belirtiyorlar, dolayısıyla komünizmde toplumsal bilinç olarak ahlaka gerek kalmayacağını belirtmiş oluyorlardı. Başka bir deyişle, komünizmde bireyler o denli bilinçli, ahlaklı vb. olacaklardır ki toplumsal bilincin baskısına gerek kalmayacak, bireylerin özgür gelişmesi herkesin özgür gelişmesinin koşulu olacaktır.

“Komünist ahlak diye birşey var mıdır? Tabii vardır. Çoğu zaman bizim kendimize özgü bir ahlakımızın olmadığı söyleniyor, burjuvazi sık sık biz komünistleri bütün ahlakı reddetmekle suçluyor. Bu sorunu bulandırmanın, işçilerin ve köylülerin gözüne toz atmanın bir yöntemidir.

“Biz ahlakı, morali hangi anlamda reddederiz?

“Ahlakı Allah'ın emirlerine dayandıran burjuvazinin ona verdiği anlamda. ... Ya da ahlakı, ahlakın emirlerine, Allah'ın emirlerine dayandırmak yerine idealist ya da yarı idealist sözlere dayandırdılar ki bu da her zaman Allah'ın emirlerine çok benzer birşey demek oldu.

“İnsan-ötesi ve sınıf-ötesi kavramlara dayanan her türlü ahlakı biz reddederiz. Bunun, işçileri ve köylüleri, toprak sahiplerinin ve kapitalistlerin çıkarına aldatmak, kandırmak ve etkisizleştirmek olduğunu söyleriz.

“Biz, ahlakımız proletaryanın sınıf savaşımının çıkarlarına tamamen bağımlıdır deriz. Bizim ahlakımız, proletaryanın sınıf savaşımının çıkarlarından kaynaklanıyor.

(...)

“...Biz şöyle diyoruz: Eski sömürücü toplumu yıkmaya ve tüm emekçi halkı, yeni, komünist bir toplum kuran proletaryanın etrafında birleştirmeye ne hizmet ediyorsa ahlak odur.

(...)

“İnsanlar bize ahlaktan sözettikleri zaman, şöyle diyoruz: Bir komünist için bütün ahlak sömürücülere karşı bu birleşik disiplinle ve bilinçli yığın savaşımında yatar. Ebedi bir ahlaka inanmayız ve ahlak üzerine bütün masalların sahteliğini sergileriz. Ahlak toplumun daha yüksek bir düzeye çıkmasına ve kendini emeğin sömürsünden kurtarmasına hizmet eder.” (Lenin, *Toplu Yapıtlar*, İngilizce basım, c.31, s.291-294)

Gerçekten de, bugün proletaryanın sınıf çıkarlarından, sınıf savaşımından kopuk bir ahlak, “en iyi” kuralları sıralasa da, en büyük kötülüğü yapıyor demektir. Dünya iyi ahlak kuralları sıralayarak değil sınıf savaşımıyla, devrim yoluyla değişecektir. Toplum daha yüksek bir düzeye ulaştırma savaşımından kopuk “en iyi” ahlak bile gerçekte

toplumu geri düzeyde tutmaya hizmet eder.

Komünist ahlakın en baş ölçütü, kaynağı ve özü, proletaryanın sınıf savaşımının çıkarlarıdır. Bu çıkarlar zaten toplumu sömürden kurtarmayı, her yönüyle daha ileri bir düzeye ulaştırmayı içerdiği için, bu çıkarlar uğruna savaşanların anlayış ve davranış biçimlerinin de yüksek standartlara sahip olması doğal bir gerekliliktir. Ancak başlangıç noktası bu standartlar değil, komünist kişinin sınıf savaşımına ne verdiği.

Sınıf savaşına kendi kapasitesi ölçüsünde katkı yapan bir komünistin davranış biçimindeki vb. bazı eksiklikleri beyaz üzerinde küçük siyah lekeler gibidir. Oysa, kenarda oturan bir iyi ahlak kumkumasının “iyi ahlakı” koca bir siyah üzerinde birkaç beyaz benek olmaktan öteye gidemez. Bu nedenledir ki komünist ahlakın baş ölçütü, başlangıç noktası, proletaryanın sınıf savaşımının çıkarlarıdır. Bu çıkarlara bağımlı olarak da, Kalinin'in deyişiyle, “en iyi insancıl nitelikler”in edinilmesi gelir. (Kalinin, *agy*, s.51)

“En iyi insancıl nitelikler”, en insancıl bir toplumu kurmak için yola çıkmış olan komünistlerin uzun erimli amacıyla yakından bağlıdır. Ancak bütün bu nitelikler, aynı zamanda sınıf savaşımının o günkü tarihsel koşullarına da bağımlı olmak durumundadır.

Tüm bunları bir örnekle açabiliriz. Komünist yalan söylemez, iki yüzlü değildir, dürüsttür, insanları sever. Bunların tersi özellikleri de şiddetle kınar. Ancak bir komünistin, tutuklanınca “ben yalan söylemem” diye düşmana örgütü hakkında bilgi vermesi ya da ben insanları severim diye devrimci terörü reddetmesi çok daha köklü bir ödün vermesi, komünizmden vazgeçmesi demek olur. Bu nedenle en iyi insancıl nitelikler de proletaryanın sınıf çıkarlarına bağımlıdır.

Komünizmde ahlak

Buraya dek komünist ahlaktan söz ederken ağırlığıyla, komünizme dek hâlâ bir sınıf ahlakı olarak sürecek olan proleter ahlakı kastediyorduk. Komünizmde ahlak ne olacak?

Bazı Sovyet kitaplarında şu fikir işleniyor: Komünizmde devlet, hukuk ve yönetsel kurumlar sönecek ama ahlak, felsefe, sanat “çiçek açacak”. Bu fikir, üstelik, toplumsal bilinç biçimlerinden söz edilirken belirtiliyor. (Örneğin, *Felsefe Sözlüğü*, Progress Yayınları, İngilizce basım, Moskova 1967, s.412)

Toplumsal bilinç, toplumla bireyin çıkarı arasında çelişkinin bulunduğu koşullarda, bireyler arası ilişkileri toplumun çıkarları doğrultusunda düzenleme gereksinimini gideren bir toplumsal baskı sistemidir.

Manifesto'da Marks ve Engels şöyle diyorlar:

“Sınıflarıyla ve sınıf çatışmalarıyla eski burjuva toplumunun yerini öyle bir birlik alacaktır ki, orada her bireyin özgür gelişmesi, herkesin özgür gelişmesinin koşulu olacaktır.” (Marks-Engels, *Seçme Yapıtlar*, üç ciltlik, İngilizce basım, cilt I, s.127)

Başlarda Engels'ten ahlak üzerine aktardığımız uzun alıntının, geri döneceğimizi söylediğimiz son cümlesinde de Engels, komünizmde toplumsal değil insani bir ahlaktan söz ediyordu. Ayrıca *Kutsal Aile*'de de Marks ve Engels, komünizmde bireyin çıkarının insanlığın çıkarıyla üst üste düşeceğini belirtiyorlar, dolayısıyla komünizmde toplumsal bilinç olarak ahlaka gerek kalmayacağını belirtmiş oluyorlardı.

Başka bir deyişle, komünizmde bireyler o denli bilinçli, ahlaklı vb. olacaklardır ki toplumsal bilincin baskısına gerek kalmayacak, bireylerin özgür gelişmesi herkesin özgür gelişmesinin koşulu olacaktır.

(Devam edecek)